

Akkurat passe store tanker

Vi vet godt hva vi må gjøre for å stanse utslippene av klimagasser. Vanskeligheten er å få aksept for at vi må gjøre det. Veien til aksept ligger i å tenke de akkurat passe store tankene, de som forhindrer avmakt men samtidig gir handlingsrom.

Publisert: 09. nov. 2007, 06:00 BT

Oppdatert: 09. nov. 2007, 07:13

Erling Holden, Forskningsleder, Vestlandsforskning

FNs klimapanel har bestemt seg. Al Gore har bestemt seg. Jens Stoltenberg har også bestemt seg. De har bestemt at vi skal løse klimaproblemene. De tenker stort, og det er bra. Jeg er imidlertid redd for at de gjør opp regning uten vert. For store tanker kan nemlig lett gi avmakt og apati. Jeg vet det er mye som står på spill. Likevel tror jeg vi skal ta oss tid til å tenke de akkurat passe store tankene, fordi jeg er overbevist om at de virker best.

For å vise hva jeg mener med de akkurat passe store tankene, inviterer jeg til en rask tur ut i det største og inn i det minste: galaksenes og atomenes verden. Men ta det rolig, jeg skal vende tilbake til klimaspørsmålet ganske snart.

I 2003 utga den amerikanske forfatteren Bill Bryson boken *A Short History of Nearly Everything*. Her gir han en munter og (nesten) forståelig gjennomgang av fysikkens historie. La oss starte i Cambridge og en ikke ukjent professor i matematikk, Isaac Newton. I 1685 trakk Newton seg tilbake for å gruble over planetbaner og fysiske krefter. To år senere presenterte han mesterverket *Mathematical Principles of Natural Philosophy*. Newton ga her en matematisk forklaring på nokså dagligdagse og håndgripelige hendelser, som for eksempel at veggen slår tilbake dersom du av en eller annen grunn velger å slå til den først. Skjønt matematikken kan være vrien nok, handler det om ting som vi kan observere og forholde oss meningsfullt til.

Det samme kan knapt sies om det som skulle skje drøyt 200 år senere, da en ung sveitsisk byråkrat i 1905 sendte tre artikler til det tyske tidsskriftet *Annalen der Physik*. Den unge sveitseren het Albert Einstein, som med sin spesielle og generelle relativitetsteori brakte oss ut i kosmos. Einstein tok oss med ut i et univers der ting beveger seg med lysets hastighet, der tid har form og er en del av rommet, der det finnes svarte hull som veier trillioner av tonn og der avstander er mer komiske enn kosmiske. Bryson peker på at Einsteins ideer er grunnleggende for forståelsen av lys, gravitasjon og universet selv. For mennesker blir imidlertid ideene og tankene for fjerne og for små da de ikke på noen meningsfull måte angår oss i hverdagen.

Og verre skulle det bli. Syv år senere avbrøt en ung dansk fysiker sin bryllupsferie for å skrive det som skulle bli en revolusjonerende artikkel. I artikkelen *On the Constitutions of Atoms and Molecules*, leverte Niels Bohr et avgjørende bidrag til forståelsen av atomets oppbygging. Her går vi bokstavelig talt inn i oss selv, i de minste byggesteinene vi alle er laget av. Igjen møter vi en helt uforståelig verden med størrelser og avstander i fantasiliondeler av et gram eller en millimeter. Da den tyske fysikeren Werner Heisenberg ble spurt hvordan man kan begripe et atom, svarte han tørt: «ikke prøv». Og vi møter etter hvert kvantefysikken som gjør det hele komplett uforståelig med sine kvarker, leptoner, bosoner, gluoner og fermioner. Igjen blir ideene for små og underlige og angår oss ikke. I motsetning til Einsteins fjerne ideer, er imidlertid tankene snarere for nære.

Hva har dette å gjøre med klimapolitikk? Jo, for det første er konsekvensene av klimaendringer for mange fremdeles fjerne. Om ikke bokstavelig talt, så befinner de seg billedlig talt der ute i kosmos. De er både for langt frem i tid og for (de fleste) for langt unna i distanse. Likeledes er konsekvensene for store til å forholde seg meningsfullt til: At vi står foran dommedag og nå har få år på oss til å redde verden, slik enkelte hevder, er like vanskelig å forholde seg til som det er å forstå svarte hull.

For det andre hevder stadig flere at løsningen finnes inne i oss selv, i livsstils-atomene så å si. Bill Clinton, Al Gore og Tony Blair sier at vi må legge om livsstilen. Men for de fleste er nok tanken på å skulle legge helt om livsstilen like fjern som det å skulle forstå hva en kvark er.

Vi må altså satse på Newton, på det vi kan observere og forholde oss meningsfullt til. Eller sagt på en annen måte: vi må tenke de akkurat passe store tankene og finne de akkurat passe store løsningene. De akkurat passe store løsningene vil være forståelige og meningsfulle for de fleste og dermed bli akseptert som nødvendige. En vellykket politikk må uansett basere seg på at det store flertallet aksepterer den. På den annen side vil de akkurat passe store løsningene bidra til utslippsreduksjoner som betyr noe.

Å tenke akkurat passe stort innebærer altså å bringe klimaproblemet nærmere hverdagen og samtidig legge til rette for løsninger som ikke innebærer at vi fullstendig må snu opp ned på livene våre. Det fjerne må altså komme nærmere samtidig som vi må få litt distanse til det altfor nære.

Hvordan skal vi bringe klimaproblemet nærmere uten å mane frem apokalypsen? En løsning er å la oss oversvømme av bilder av isbreer som trekker seg tilbake, Arktis i full oppløsning og isbjørner som fortvilet leter etter et isflak. Jeg er imidlertid usikker på effekten av dette. Mange husker fremdeles de forferdelige TV-bildene fra Biafra på slutten av 60-tallet. Har det brakt oss annet enn maktesløshet og apati?

Veien å gå er å lene oss til Klimapanelets solide og møysommelige arbeid. Skritt for skritt må vi få sikrere kunnskap og aldri la oss friste til å overdrive. På samme måte som vi nå rister oppgitt på hodet av en forvirret forsker som har funnet ut at det er sunt å røyke, vil etter hvert klimaskeptikerne miste slagkraften. Ja, jeg vet at mange vil si at vi ikke har tid til det, men har vi egentlig noe annet valg?

Hvordan skal vi få litt distanse til løsningene? Vi må ta et oppgjør med forestillingen om at det er den enkelte som skal løse klimakrisen. Vi står her overfor en kollektiv oppgave som bare kan løses ved at politikere verden rundt legger forholdene til rette for at våre liv etter hvert utgjør en mindre trussel for klodens klima. Men da er det avgjørende at vi faktisk krever at politikere hiver seg rundt. Å stå på dette kravet er det viktigste den enkelte kan gjøre.

I **Jan Kjærstads** fantastiske trilogi om TV-stjernen Jonas Wergeland, sto det «å tenke stort» i sentrum. Jonas hadde nærmest kosmiske visjoner, men fikk etter hvert alvorlige problemer med atomene i sitt indre. Til slutt sitter han tankefull på Kjeringsfjell i Ytre Sogn og stirrer ut over Sognesjøen. Han tenker: «Herfra kan man oppdage enhver fiende som nærmet seg Sognefjorden». Jeg tror det var en akkurat passe stor tanke.